

سیاست علویہ

مروری بر سیاست و حکومت در نوج البیانہ

محسن اسماعیلیا

سرشناسه: اسماعیلی، محسن، ۱۳۴۴ -
عنوان و نام پدیدآور: سیاست نامه علوی: مروری بر سیاست و حکومت در نهج البلاغه
مشخصات نشر: تهران، دانشگاه امام صادق علیه السلام، بسیج دانشجویی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۹۳ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۹۰-۸-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر
شماره کتاب شناسی ملی: ۴۰۹۷۴۱۰

*
سیاست نامه علوی

پدیدآورنده: محسن اسماعیلی
به اهتمام: مؤسسه علمی - فرهنگی سدید
ناشر: انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه السلام
صفحه‌آرایی: علی صالحی
ویراستار نگارشی: فنی: مهرداد
موضوع: نهج البلاغه

چاپخانه و لیتوگرافی: نقش (۰۸۵-۰۸۹۶۸۹۷۷)
نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۸
تیراژ: ۶۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۹۰۰۰ تومان
آدرس: تهران خیابان انقلاب - نرسیده به فلسطین جنوبی - پلاک ۱۱۱۸ - واحد ۱/۲
انتشارات بسیج دانشجویی دانشگاه امام صادق علیه السلام
همراه: ۰۹۱۰۹۸۰۵۰۵۵
تلفن: ۶۶۴۸۶۱۲۰
۶۶۴۸۵۸۵۰
sadidisu.ir
rc.basijisu.ir
sadidisu@gmail.com

فهرست

مقدمه ناشر | ۹

مقدمه | ۱۱

فصل اول: اندک‌بانی با نهج البلاغه و گردآورنده آن | ۱۲

ماهیت کتاب نهج البلاغه و شخصیت سید رضی | ۱۵

نسب و خاندان سید رضی | ۱۶

شخصیت سید رضی | ۱۹

موقعیت علمی و اجتماعی سید رضی | ۲۰

بررسی شبهات و اشتباهات در مورد نهج البلاغه | ۲۲

شارحین نهج البلاغه | ۲۷

فصل دوم: مقدمات | ۳۱

مقدمه اول: علت انتخاب روش موضوع محور در نهج البلاغه | ۳۱

مقدمه دوم: علت انتخاب موضوع حکومت و سیاست | ۳۳

مقدمه سوم: علت انتخاب نهج البلاغه به عنوان منبع و مرجع بحث | ۴۶

الف) پرفراز و نشیب بودن دوران حضرت امیرالمؤمنین | ۴۶

ب) مبنای شیعی برای حکومت اسلامی | ۴۷

مقدمه چهارم: شبهات درباره الگوی حکومتی حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و پاسخ به

آن‌ها | ۴۷

الف) آیا الگوی حکومتی حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام قابل تکرار است؟ | ۴۷

ب) آرمان‌گرایی صرف بودن این الگو | ۴۹

فصل سوم: فلسفه نیاز به حکومت | ۵۷

فلسفه نیاز به حکومت | ۵۷

فلسفه نیاز به حکومت: مردم چاره‌ای جز تشکیل حکومت ندارند | ۶۱

فلسفه نیاز به حکومت از منظر نهج‌البلاغه | ۶۷

فصل چهارم: کارکردهای حکومت | ۷۱

الف) کارکردهای مادی و دنیوی | ۷۳

نکته اول | ۷۴

نکته دوم | ۷۵

نکته سوم | ۷۶

نکته چهارم | ۷۷

نکته پنجم | ۷۸

ب) کارکردهای معنوی حکومت | ۸۳

انحراف و کج‌فهمی اول | ۸۳

یک شبهه و پاسخ به آن | ۸۴

انحراف و کج‌فهمی دوم | ۸۵

کارکردهای معنوی حکومت در نهج‌البلاغه | ۹۹

فصل پنجم: نقش و جایگاه مردم در نظام فکری-سیاسی

حکومت | ۱۱۱

مقدمه اول | ۱۱۳

مقدمه دوم | ۱۱۴

جایگاه حقوق مردم در حکومت از منظر نهج‌البلاغه | ۱۱۸

رابطه مشروعیت و مقبولیت حکومت | ۱۲۵

فصل ششم: جایگاه و حقوق شهروندان در نهج‌البلاغه | ۱۳۷

علی (ع) و چگونگی نگاه به حکومت | ۱۴۰

علی (ع) و جایگاه حقوق شهروندان | ۱۴۲

- ❁ علی علیه السلام و حق دانستن و پرسیدن | ۱۴۶
- ❁ علی علیه السلام و حق اعتراض و انتقاد | ۱۴۹
- ❁ علی علیه السلام و مراقبت از اموال عمومی | ۱۵۲
- ❁ علی علیه السلام و ستیز با ویژه‌خواران | ۱۵۷
- ❁ علی علیه السلام و صداقت در سیاست | ۱۶۲
- ❁ علی علیه السلام و دوگونه دشمنانش | ۱۶۹
- ❁ علی علیه السلام و آن چه او را کُشت! | ۱۷۱
- ❁ نشانه‌ها و پیامدهای مذهب خوارج | ۱۷۵
- ❁ علی علیه السلام غروب درشید | ۱۷۷

منابع | ۱۸۱

- ❁ دیگر کتاب‌های منتشر شده: همب. نویسنده | ۱۸۷

www.ketaboo.ir

مقدمه

ارائه نظریه‌های حکومتی، اندرزنامه‌های اجرایی، و به طور خلاصه مجموعه‌هایی از دانش‌های نظری و پندهای عملی مورد نیاز برای حاکمان و صاحب منصبان، از رویه‌های معمول و پسندیده‌ای است که در همه فرهنگ‌ها، البته با نام‌های مختلف، پیشینه‌ای طولانی دارد.

آنان که عهده‌دار این امور بوده‌اند، چنان در دوران حوادث روزگار گرفتار و مشغول می‌شوند که گاه از خرد نیرغ افرا می‌گردند؛ از این رو نیازمند توصیه‌نامه‌هایی جامع و مختصر هستند تا با مرور آن، مبادی فکری، اهداف، شعارها و وظایف خود را فراموش نسازند.

این نوع نوشته‌ها اصطلاحاً «سیاست‌نامه» خوانده می‌شود؛ «سیاست‌نامه‌نویسی شیوه‌ای است که به وسیله آن راه‌ها و شیوه‌های حفظ اقتدار و مشروعیت قدرت سیاسی ارائه می‌شود. در آن هم راه‌ها و ابزارها و شیوه‌ها، اساسی شده و به حاکم و سلطان ارائه می‌شود و هم آن‌چه به تضعیف یا از بین رفتن قدرت می‌شود تحت عنوان آفات قدرت سیاسی به حاکم یادآوری می‌شود تا قدرت حاکم هر چه بیشتر نزد مردم توجیه پذیر شود؛ بنابراین کانون تفسیر سیاست‌نامه نویسان، قدرت حاکم است. اینان تفاسیر و توجیهات خود را مبتنی بر اصولی چون توأمانی دین و سیاست، عدالت، اخلاق و دین، تجربیات پیشینیان و پند و حکمت قرار می‌دادند. این شیوه سیاست‌نویسان را در روش خود از دیگران متمایز می‌کرد، توجیه واقعیت‌های سیاسی-اجتماعی زمانه و تجربه گذشتگان بود»^۱.

ناگفته پیداست که «سیاست‌نامه» به معنایی که گفته شد، تا چه اندازه در تاریخ و ادبیات مسلمانان مورد توجه و اهتمام است. با عنایت به این که حکومت در اسلام تنها

۱. مرتضی یوسفی‌راد، متدلوژی سیاست‌نامه‌نویسی، فصلنامه علوم سیاسی، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۸۲.

ابزاری برای حاکمیت اخلاق و احیای حقوق عمومی است و نیز عدالت و تقوی از شرایط اصلی فرمان‌روایان به شمار می‌رود، نیاز به پندنامه و توصیه‌های علمی و معنوی دروجدان است. بیشترین سهم از تدوین سیاست‌نامه‌های اسلامی را بی‌شک باید به امیرمؤمنان، علی علیه السلام، اختصاص داد؛ چرا که علاوه بر آن که «باب علم نبی» صلی الله علیه و آله است، و افزون بر آن که امام و پیشوای نخست ماست، عملاً نیز در مدتی کوتاه عهده‌دار امر حکومت شد؛ مدت کوتاهی که تا ابد چون مشعلی فروزان راهنمای هر جوینده‌ای خواهد ماند.

نامه ۵۳ نهج‌البلاغه را که به فرمان علی علیه السلام به مالک اشتر معروف است، می‌توان مشهورترین الگوی سیاست‌نامه‌هایی دانست که از میان آثار آن بزرگوار به دست ما رسیده است. رچه به تعبیر سید رضی، این نامه، طولانی‌ترین و جامع‌ترین، توصیه‌های آن حضرت است اما پیمان‌نامه‌های او با نمایندگانش در ولایات دیگر نیز متعدد و همگی آموزنده و حیرت‌انگیز است و نمونه‌هایی از آن‌ها در بخش دوم نهج‌البلاغه - که به نامه‌های امام علی علیه السلام اختصاص دارد - شایسته رجوع مکرر و درس‌آموزی است.

آنچه اینک پیش روی شماست، جستارهایی از سیاست‌نامه علوی است که به همت و اصرار برخی دانشجویان عزیز دانشگاه امام صادق علیه السلام روانه چاپ شده است.

دفتر نخست این مجموعه تحت عنوان «حکومت و سیاست در نهج‌البلاغه» تقریر درس‌هایی است که در سال ۱۳۹۱ در محافل علمی از استادان و دانشجویان ارائه گردید و در عصرهای ماه مبارک رمضان از سیمای جمهوری اسلامی ایران نیز پخش گردید. آن درس‌ها که پیاده شده بود، با اندکی تلخیص و تغییرات، در این نظر می‌شود.

اما دفتر دوم، نوشتاری بانام «جایگاه و حقوق شهروندان در نهج‌البلاغه» است که به امید ترسیم دورنمایی از دیدگاه امیرمؤمنان علیه السلام دربارهٔ حقوق شهروندان در جامعه اسلامی نگاشته شده است.

امید است مورد تأیید و قبول آن بزرگوار قرار گرفته و برای ما و جامعه مفید واقع گردد. بِمَنَّةِ وَكَرَمِهِ.